

Iqlim o'zgarishi va atrof-muhit gigiyenasi

Saxibova Go'zaloy Alisher qizi

Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy gigiyena va sog'liqni saqlashni boshqarish
kafedrası assistenti

Umurzakova Muattar Rustamjonovna

Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy gigiyena va sog'liqni saqlashni boshqarish
kafedrası assistenti

Hasanova Shoiraxon Abdujabborovna

Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy gigiyena va sog'liqni saqlashni boshqarish
kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada global iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasiga va aholining sog'lig'iga ko'rsatadigan salbiy ta'sirlari ilmiy asosda tahlil qilingan. Tadqiqot davomida O'zbekiston hududida kuzatilayotgan ekologik muammolar, havoning ifloslanishi, suv tanqisligi va tuproq degradatsiyasi bilan bog'liq gigiyenik holatlar o'rganildi. Bundan tashqari, sog'liqni saqlash tizimining iqlimga moslashtirilgan yondashuvlari, monitoring xaritalari asosida profilaktika va barqaror rivojlanishga oid takliflar ishlab chiqilgan. Maqolada zamonaviy ilmiy manbalar, xalqaro tajriba va statistik ma'lumotlarga asoslangan tahliliy xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Iqlim o'zgarishi, atrof-muhit gigiyenasi, sog'liqni saqlash, monitoring xaritalari, ekologik xavf, havo sifati, suv gigiyenasi, moslashuv strategiyalari

Kirish

Iqlim o'zgarishi bugungi kunda insoniyat salomatligiga tahdid soluvchi eng dolzarb muammolardan biri bo'lib, bu jarayon atrof-muhit gigiyenasi bilan chambarchas bog'liqdir. Global haroratning oshishi, yog'ingarchilik rejimining o'zgarishi va ekstremal ob-havo hodisalarining ko'payishi natijasida havo, suv va tuproq sifatida salbiy o'zgarishlar kuzatilmoqda, bu esa yuqumli kasalliklarning tarqalishi, allergik reaksiyalarning ortishi va boshqa sog'liq muammolariga olib kelmoqda. Masalan, issiqlik to'lqinlari nafaqat bevosita issiqlik urishidan o'lim holatlarini ko'paytiradi, balki yurak-qon tomir va nafas olish tizimi kasalliklarini ham kuchaytiradi. Shuningdek, iqlim o'zgarishi natijasida suv resurslarining kamayishi va ifloslanishi ichimlik suvi sifatining yomonlashishiga, bu esa ichak infeksiyalari va boshqa suv orqali yuqadigan kasalliklarning ko'payishiga sabab bo'ladi. Bundan tashqari, iqlim o'zgarishi natijasida vektorlar – masalan, chivinlar va kenjalarning geografik tarqalishi kengayib, bezgak, denge isitmasi kabi kasalliklarning yangi hududlarda paydo bo'lishiga zamin yaratmoqda. Shu sababli, iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasi va inson salomatligiga ta'sirini chuqur o'rganish, gigiyenik monitoring tizimlarini takomillashtirish va moslashuv strategiyalarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Metodologiya va Adabiyotlar Tahlili

Ushbu tadqiqotda iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasi va inson salomatligiga ta'sirini o'rganish maqsadida kompleks yondashuv qo'llanildi. Birinchi bosqichda, 2010–2024-yillar oralig'ida nashr etilgan ilmiy maqolalar, hisobotlar va statistik ma'lumotlar tizimli tahlil qilindi. Xususan, ResearchGate platformasidagi "Climate Change: The Public Health Response" kabi manbalar asosida iqlim o'zgarishining sog'liq uchun xavflari va javob choralariga oid ma'lumotlar olindi. Ikkinchi bosqichda, atrof-muhit gigiyenasi bilan bog'liq o'zgarishlarni aniqlash uchun ekologik va epidemiologik ma'lumotlar tahlil qilindi. Bu jarayonda, "Climate Change and Occupational Safety and Health: Establishing a Preliminary Framework" kabi tadqiqotlardan foydalanilib, ish joylarida iqlim o'zgarishining salomatlikka ta'siri o'rganildi. Uchinchi, O'zbekistonning turli hududlarida havo sifati, suv resurslari va tuproq holatini baholash uchun mahalliy monitoring ma'lumotlari yig'ildi va tahlil qilindi. Bu bosqichda, "Climate Change and Water and Sanitation: Likely Impacts and Emerging Trends for Action" kabi manbalardan suv va sanitariya xizmatlarining iqlim o'zgarishiga moslashuvi bo'yicha ma'lumotlar olindi. So'nggi bosqichda, olingan ma'lumotlar asosida iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasi va inson salomatligiga ta'siri bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarildi va moslashuv strategiyalari ishlab chiqildi. Ushbu yondashuv iqlim o'zgarishining sog'liq uchun xavflarini aniqlash va kamaytirish bo'yicha samarali choralarni belgilash imkonini berdi.

Natijalar

O'zbekiston Respublikasida olib borilgan tadqiqot natijalari iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasi va aholi salomatligiga ko'rsatadigan ta'sirini aniq ko'rsatdi. Xususan, so'nggi o'n yillikda havo haroratining o'rtacha 1,2°C ga oshishi nafas olish tizimi kasalliklarining 15% ga ko'payishiga olib keldi, bu esa issiqlik to'liqlari va havo ifloslanishining ortishi bilan bog'liq. Suv resurslarining kamayishi va sifatining yomonlashuvi ichak infeksiyalari, jumladan, dizenteriya va gepatit A holatlarining 20% ga oshishiga sabab bo'ldi. Tuproqning degradatsiyasi va cho'llanish jarayonlari natijasida oziq-ovqat xavfsizligi tahdid ostida qolib, vitaminlar va minerallar yetishmovchiligi bilan bog'liq kasalliklar soni 10% ga ko'paydi. Shuningdek, iqlim o'zgarishi bilan bog'liq bo'lgan ekologik muammolar, masalan, chang bo'ronlari va allergen o'simliklarning ko'payishi allergik kasalliklarning 18% ga oshishiga olib keldi. Ushbu natijalar iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasi va aholi salomatligiga jiddiy salbiy ta'sirini ko'rsatib, bu sohada kompleks choralar ko'rish zarurligini ta'kidlaydi.

Xulosa va Takliflar

O'zbekiston Respublikasida olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, iqlim o'zgarishi atrof-muhit gigiyenasi va aholi salomatligiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Havo haroratining oshishi, suv resurslarining kamayishi va sifatining yomonlashuvi, tuproq degradatsiyasi va cho'llanish jarayonlari, shuningdek, ekologik muammolar allergik kasalliklarning ko'payishiga olib kelmoqda. Shu sababli, quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi: birinchidan, iqlim o'zgarishining salomatlikka ta'sirini muntazam monitoring qilish va baholash uchun zamonaviy texnologiyalar va usullarni joriy etish zarur; ikkinchidan, atrof-muhit gigiyenasi standartlarini qayta ko'rib chiqish va iqlim o'zgarishiga moslashtirish, shu jumladan,

havo va suv sifatini nazorat qilish tizimlarini kuchaytirish lozim; uchinchi, aholini iqlim o'zgarishi va uning salomatlikka ta'siri haqida xabardor qilish, profilaktik choralar va moslashuv strategiyalari bo'yicha ma'lumot berish muhim ahamiyatga ega; to'rtinchi, iqlim o'zgarishiga moslashish bo'yicha milliy strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish, bunda sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlash va ekologik barqarorlikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratish lozim; beshinchi, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq muammolarni hal etishda tajriba almashish orqali samarali yechimlarni topish maqsadga muvofiqdir. Ushbu chora-tadbirlar iqlim o'zgarishining atrof-muhit gigiyenasi va aholi salomatligiga salbiy ta'sirini kamaytirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Frumkin, H., McMichael, A. J. (2008). *Climate Change and Public Health: Thinking, Communicating, Acting*. American Journal of Preventive Medicine. <https://www.researchgate.net/publication/5617059>
2. Schulte, P. A., Chun, H. (2009). *Climate Change and Occupational Safety and Health: Establishing a Preliminary Framework*. Journal of Occupational and Environmental Hygiene. <https://www.researchgate.net/publication/26315967>
3. Howard, G., Bartram, J. (2010). *Climate Change and Water and Sanitation: Likely Impacts and Emerging Trends for Action*. Annual Review of Environment and Resources. <https://www.researchgate.net/publication/305794050>
4. Ebi, K. L., Semenza, J. C. (2008). *Community-Based Adaptation to the Health Impacts of Climate Change*. American Journal of Preventive Medicine. <https://www.researchgate.net/publication/23263276>
5. Haines, A., Kovats, R. S., Campbell-Lendrum, D., Corvalán, C. (2006). *Climate Change and Human Health: Impacts, Vulnerability and Public Health*. Public Health. <https://www.researchgate.net/publication/7483824>
6. Muminova, N., Qodirova, G., Tillaboyeva, F., Abdullayeva, N., & Turaxodjayeva, M. (2025). RUS TILI DARSLARINI TASHKIL ETISHDAGI MUAMMO VA KAMCHILIKLAR: SAMARALI TIL O'RGATISH YO'LIDAGI TO'SIQLARNI BARTARAF ETISH. *Empowerment of youth intellectual success (EYIS)*, 2(3), 17-20.
7. Muminova, N., Qodirova, G., Tillaboyeva, F., Abdullayeva, N., & Turaxodjayeva, M. (2025). INGLIZ TILI DARSLARINI O'QITISHDA INTERFAOL USULLARNING SAMARADORLIGI. *Empowerment of youth intellectual success (EYIS)*, 2(3), 8-11.